

Babišova kauza otevřela Pandořinu skříňku střetu zájmů. Vládní koalice ji po zdlouhavém čekání přivřela

19.6.2023 - | Transparency International ČR

Střet zájmů Andreje Babiše překročil tuzemské hranice a nabyl mezinárodních rozměrů. Poukázal na systémové problémy českých úřadů zabývajících se problematikou střetu zájmů. Detailně vykreslil účelovou slepotu, neochotu věc řešit a tristní bagatelizaci případu ze strany tehdejších vládních politiků z hnutí ANO i celé řady úředníků.

„TI dlouhodobě upozorňovala na zákonné mezery v tolik za poslední roky diskutované oblasti střetu zájmů. Vítáme, že současná vládní koalice konečně přistoupila k legislativnímu řešení, ačkoliv se nejedná o přímou novelizaci zákona o střetu zájmů, ale vybrala si cestu přílepku k tzv. volebnímu zákonu,“ vysvětluje Ondřej Kopečný, ředitel TI ČR.

„Je třeba doplnit, že zákon není ‚ušitý‘ proti jedné osobě, ale má právě pomoci předcházet dalším možným pokusům o privatizaci veřejného zájmu ze strany podnikatelů či oligarchů, kteří se rozhodnou vstoupit do politiky s jediným cílem, prosazovat vlastní soukromé zájmy na úkor občanů ČR,“ uzavírá.

Vláda Petra Fialy (ODS) by kromě legislativního řešení tohoto tématu neměla zapomínat i na vlastní kauzy související se střetem zájmů. Připomínáme stále nevyřešené vměšování se do živé kauzy, týkající se kupčení s brněnským městským majetkem, ze strany ministra spravedlnosti Pavla Blažka (ODS).

Co se nově změní v oblasti střetu zájmů?

Než novela vstoupí v platnost, musí se nyní v každém jednotlivém případě posuzovat, zda není u příjemce veřejných peněz člen vlády ovládající osobou. To může být z pohledu práva náročný proces ověření, proto se správná aplikace těchto pravidel pro prevenci střetu zájmů zatím nedaří.

Díky pátečnímu schválení návrhu v rámci novely zákona o sdružování v politických stranách a v politických hnutích bude nově zakázáno, aby skutečný majitel mimo jiné skrze svěřenské fondy ovládal media, konkrétně televizi, rádio a periodický tisk, a byl zároveň ve funkci např. poslance, senátora či člena vlády.

Hlavním posunem a řešením má být odstranění problematického termínu „ovládající osoby“ a navázání zákazu vlastnit média a přijímat dotace na osobu skutečného majitele.

Díky zavedení pojmu „skutečný majitel“ do zákona by tak nově úředníkovi rozhodujícímu například o dotaci mělo stačit nahlédnutí do Evidence skutečných majitelů, kde uvidí, zda se mezi skutečnými majiteli nenachází člen vlády. Část agendy v řešení střetu zájmů bude také spadat pod Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí (ÚDHPSH).

Novelizace vychází z návrhu, který byl předložen již 17. prosince 2021, tedy v době jmenování nynější vlády. Pět poslanců z koaličních stran a hnutí, konkrétně Jakub Michálek (Piráti), Věra Kovářová (STAN), Marek Výborný (KDU-ČSL), Marek Benda (ODS) a Jan Jakob (TOP 09), tehdy představili návrh novely zákona o střetu zájmů jako sněmovní tisk č. 110, který současné nedostatky

řeší.

Ze zřejmé obavy opozičních obstrukcí se vládní poslanci rozhodli část z novely „přilepit“ k volebnímu zákonu, který byl v pokročilejší fázi projednávání ve Sněmovně.

Nejasnosti kolem veřejných zakázek

Otázkou nadále zůstávají veřejné zakázky, které nejsou v rámci nynější novelizace ošetřeny. Opoziční poslankyně Klára Dostálová (ANO) v březnu tohoto roku přišla s pozměňovacím návrhem zákona o zadávání veřejných zakázek, který jde ale na ruku jejímu šéfovi Andreji Babišovi. Díky varování protikorupčních organizací nebyl návrh přijat, může se však znovu objevit.

„Plošný zákaz zadání jakékoliv veřejné zakázky veřejnému funkcionáři, i když jeho vliv na zadání by byl v konkrétním případě objektivně vyloučen, by mohl narazit na evropskou legislativu. Přesto je nutné, aby vláda úpravu také připravila, přestože kolem ní může být složitá a dlouhá odborná i politická diskuze,“ objasňuje Petr Leyer, právník a člen Správní rady TI ČR.

Jak šel čas se střetem zájmu Andreje Babiše

TI ČR v červnu roku 2018 upozornila na dokument ve slovenském Registru partnerů veřejného sektoru. Ten byl nahrán společností Agrofert, a.s. a obsahoval klíčovou informaci.

Mezi pěti ovládajícími osobami tohoto koncernu figurovalo také jméno Andreje Babiše, tehdejšího premiéra ČR a předsedy hnutí ANO.

Jednalo se o oficiální potvrzení, že Andrej Babiš sedí na dvou židlích zároveň, jedné podnikatelské a druhé vládní. Proto TI ČR v následujících měsících připravila dva právně-analytické podněty pro české a evropské úřady, které celou kauzu dále rozeběhly.

Česká větev a slepota hnutí ANO

Český podnět se týkal porušení národního zákona o střetu zájmů v souvislosti s vlastnictvím médií, kdy je členům vlády a Parlamentu zakázáno ovládat TV, rádio a tisk. Pod koncern Agrofert, kde je majitelem právě Andrej Babiš, spadá i mediální divize v čele se společností Mafra. Babiš argumentoval tím, že zákon neporušuje a že vše vyřešil díky svěřenským fondům. Následně se ukázalo, že to není pravda.

Městský úřad v Černošicích, který v přestupkovém řízení podnět řešil, z kraje roku 2019 rozhodl, že Andrej Babiš zákon porušil a udělil mu pokutu 200 tisíc korun. Po následném odvolání ze strany tehdejšího premiéra a předsedy hnutí ANO byla věc postoupena nadřízenému Krajskému úřadu Středočeského kraje, který pod tehdejším vedením hejtmanky Jaroslavy Pokorné Jermanové (ANO) rozhodl, že se nejedná o porušení zákona a věc zastavil.

TI ČR se poté v říjnu 2019 rozhodla podat dva podněty na přezkum rozhodnutí, a to konkrétně na Ministerstvo spravedlnosti (MSP), kde byla ministryní Marie Benešová (za ANO), a na Nejvyšší státní zastupitelství (NSZ) pod vedením Pavla Zemana.

Benešové resort podnět neřešil a bez jakékoliv argumentace a v rozporu s vlastním stanoviskem věc shodil ze stolu. NSZ naopak uznalo, že rozhodnutí Středočeského kraje nebylo správné, ale paradoxně tehdejší nejvyšší státní zástupce neshledal v této kauze podmínku závažného veřejného zájmu, a žalobu tak nepodal.

Toto rozhodnutí jsme v srpnu 2020 neúspěšně rozporovali dalším podnětem směřovaným na MSp. Nový nejvyšší žalobce Igor Stríž – nahradil v červenci 2021 Pavla Zemana – také nevyužil tříletou lhůtu, kterou mělo NSZ do října 2022 k tomu žalobu podat a česká větev této kauzy se tak na čas uzavřela.

V lednu 2021 jsme v TI ČR podali poslední podnět týkající se střetu zájmů Andreje Babiše ve vztahu k vlastnictví médií. Objevila se celá řada nových důkazů a skutečností. Černošice opět rozhodly, že dochází ke střetu zájmu a vyměřily novou pokutu 250 tisíc korun.

Následovalo odvolání a stejní úředníci Středočeského kraje, tentokrát pod novou hejtmankou Petrou Peckovou (STAN), kauzu definitivně uzavřeli s alibistickým odůvodněním, že nemohou měnit již jednou vydané rozhodnutí.

TI ČR neupozorňovala jen na legislativní nedostatky a závažné protiprávní jednání, ale přinesla mimo jiné oceňovaný Manuál pro řešení situací střetu zájmů ve veřejných zakázkách.

Evropská větev a Babišova prohra

Evropský podnět se týkal porušení unijních předpisů. Z nich mimo jiné vyplývá, že osoby podílející se na plnění rozpočtu – včetně vnitrostátních orgánů – se zdrží jakéhokoliv jednání, jež by mohlo uvést jejich zájmy do střetu s finančními zájmy EU. Koncern Agrofert, jehož skutečným majitelem je Andrej Babiš, je výrazným příjemcem miliard korun z evropských dotací.

Po podání podnětu následovalo několik rezolucí Evropského parlamentu vyzývajících Evropskou komisi k vyřešení a preventivnímu zastavení dotačních programů EU pro koncern Agrofert, což se prvně stalo v prosinci 2018. Svou roli sehrály také lobbistické schůzky ze strany protikorupčních expertů z TI ČR a bruselské kanceláře TI EU.

Následovaly dva auditní procesy, které byly spuštěny v průběhu roku 2020. V listopadu pak přichází zpráva Evropská komise potvrzující Babišův střet zájmů a dává tak za pravdu naší nevládní organizaci.

Mezitím byl díky globální protikorupční síti Transparency International (TI) Andrej Babiš doplněn jako skutečný majitel společnosti Agrofert v řadě zahraničních rejstříků, mimo jiné v Německu či Velké Británii.

V dubnu 2021, respektive v červenci 2022 Evropská komise uzavřela dva auditní procesy. První audit byl zaměřen na nenárokové dotace plynoucí z EU a druhý na zemědělské.

Obě závěrečné zprávy potvrdily, že je Andrej Babiš ve střetu zájmů, protože skrze dva svěrenské fondy ovládá koncern Agrofert a otevřeně porušuje článek 61 evropského finančního nařízení.

Andrej Babiš tedy definitivně v EU prohrál, protože narozdíl od situace v České republice o jeho střetu zájmů nerozhodovaly úřady, které byly pod přímým vlivem jeho hnutí ANO.

Vítězství občanské společnosti

V průběhu celé této kauzy byla naše nevládní protikorupční organizace nevybíravě napadána a podrobována stížnostem a útokům ze strany klíčových aktérů. Mezinárodní sekretariát Transparency International v Berlíně se několikrát zastal naší kanceláře a české soudy se také věnovaly cílené diskreditaci dobrého jména TI.

„Ode dne zveřejnění této kauzy čelíme v TI nedůstojným mediálním útokům ze strany

premiéra Babiše. Ten nás s oblibou lživě označuje za 'zkorumpovanou neziskovku', ačkoliv nám řada nezávislých institucí, včetně těch evropských, dává za pravdu. Dnešek je tak potvrzením, že neuhnout z cesty Goliášovi a vytrvat se vyplatí," komentoval před třemi lety potvrzení našich podnětů ze strany EU David Kotora, vedoucí komunikace TI ČR.

Vyústěním naší práce je celá řada rozhodnutí národních i evropských úřadů, dvě auditní zprávy Evropské komise, které potvrdily naše závěry. Mezinárodní případ střetu zájmu Andreje Babiše má celou řadu konsekvencí, které sledujeme nadále i po pěti letech.

Tato kauza byla také v červenci 2019 ze strany TI zařazena mezi 25 největších korupčních skandálů, které za posledních 25 let podstatně zasáhly svět.

<https://www.transparency.cz/babisova-kauza-otevrela-pandorinu-skrinku-stretu-zajmu-vladni-koalice-ji-po-zdlouhavem-cekani-privrela>